

Наша Ніва

П Е Р Ш А Я Б Е Л А Р У С К А Я Г А З Е Т А

Заснаваная ў лістападзе 1906. Адноўленая ў траўні 1991. Выдавец: Фонд выдання газеты «Наша Ніва». Выходзіць штотыднёва, у пятніцы

Вёска Малое Сітна ляжыць у глухім кутку Полаччыны між лясоў і азёраў, на самай расейскай мяжы. За Полацкам сканчаюцца абробленыя палеткі. На возеры Скобрае — мабільная сувязь. За станцыяй Дрэтунь — асфальт. Пыльная гравійка коціцца між лясоў побач з чыгункай. Хутчэй убачыш зьмяю на дарозе, чым сустрэчы легкавік. Тут, на крайняй поўначы Беларусі, адбывае палітычную высылку **Павал Севярынец**. Рэпартаж **Андрэя Скурка**. Старонка 12.

На Крайняй Поўначы

АНДРЭЙ ЛЯНКЕВІЧ

ПАЛІТЫКА

Безнадзейная садружнасьць

Адлюстраваньнем мёртвага стану СНД на саміце ў Казані могуць стаць ня толькі абяцаныя ўкраінскія ініцыятывы, але і тлеючы канфлікт унутры апарату выканкаму Садружнасьці. Артыкул Рамана Якаўлеўскага. **Старонка 3.**

СПОРТ

Сэрца Чэмпіёна

Калі каманда не дэманструе прыгожай

гульні, не атрымлівае цягам дзесяцігодзьдзя прыметных перамог і не глядзіць у бок заўзятараў, навошта і для каго нацыянальная зборная наагул выходзіць на поле? У Вільні на літбелфутбол хадзіў Андранік Антанян. **Старонка 21.**

ЛІТАРАТУРА

Грэшніца

Гэтае самакусаньне, драпаньне чорнай мэблі... Выдавочна: яна ненавідзела чорны колер. Апавяданьне Яўгена Бурага. **Старонка 20.**

НАВІНА Ў НУМАР

Гангадзэ — Герой Украіны

24 жніўня, на Дзень незалежнасьці Украіны, прэзыдэнт Віктар Юшчанка прысвоіў званьне Героя Украіны (пасьмяротна) журналісту Георгію Гангадзэ. Ордэн Дзяржавы, які ўручаецца са званьнем, удава забітага Міраслава Гангадзэ атрымае пазьней. Рэдактар Інтэрнэт-газеты «Українская праўда» Г. Гангадзэ зьнік 16 верасьня 2000 г. У забойстве падазраюцца чыноўнікі з адміністрацыі Кучмы. Справу Гангадзэ параўноўваюць з справамі Захаранкі й Завадзкага.

Дык падпісайся!

На любой пошце можна аформіць падпіску на кастрычнік—сьнежань. Падпісны індэкс газеты «Наша Ніва» 63125. Падпіска на шапікі «Белсаюздруку» таньнейшая: 3340 рублёў на месяц.

Вось!

Беларуская літаратура павінна быць удзячная Ўладзімеру Замяталіну. Дзякуючы яму яна набыла, здавалася б, ужо страчанага паэта. Піша **Аляксандар Фядута**.

Паэт можа быць самым таленавітым. Але найлепшыя яго вершы нараджаюцца тады, калі жыцьцё здаецца скончаным: кар’ера не ўдалася, палобоўніца абазвала імпатэнтам, «чарніла» вышліта, а на новае няма грошай. Тады, у стане вымушанага адзіноцтва і безграшоўя, паэт пачынае пісаць тое, што і складае запас высокай

— непасовай — паэзіі.

Новая кніга Ўладзімера Някляева «Так» была напісана ў Варшаве, Хэльсьнкі і недзе ў паветры паміж Варшавай і Хэльсьнкі. Была напісана ў сьмешным і недарэчным выгнаньні, на якое Някляеў асудзіў сам сябе канфліктам з тагачасным вярхоўным ідэолягам Замяталіным. І пацьвердзілася заканамернасьць: «Так» — несумненна, найлепшае з напісанага Някляевым. Менавіта таму, што там, у Варшаве і Хэльсьнкі, ён нарэшце адчуў сябе адзінокім, нікому не патрэбным. Ён пазбавіўся прывычных суразмоўніц і прывычных сабутьльнікаў.

Працяг на старонцы 8.

50 РАДКОЎ РЕДАКТАРА

У Лукашэнкі можна і трэба выйграваць

Нацыянальны кангрэс дэмакратычных сілаў прызначаны на 1 кастрычніка. За месяц апазыцыя прыйдзеца зрабіць выбар, з наступствамі якога — пазытыўнымі ці негатыўнымі — краіне прыйдзеца жыць пяць гадоў. Паводле апытання ІРІ, найменшы негатыўны рэйтынг сярод прэтэндэнтаў маюць Уладзімер Колас і Аляксандар Вайтовіч. Але два гэтыя палітыкі не далучыліся да кангрэсавай працэдур. З «далучаных» найменшы негатыўны рэйтынг у Алеся Мілінкевіча. Самым пазнавальным апазыцыйным палітыкам застаецца Анатоль Лябедзька. У сытуацыі роўнасці рэйтынгаў многія дэлегаты будучы, бадай, галасавалі сэрцам, пад уплывам апошніх эмоцый. Напрыклад, узбурэння праз рашэнне «Нямецкай хвалі» рабіць беларускую праграму ў выключна расейскамоўным фармаце. Алег Трусаў увогуле паставіў пад сумнеў мэтазгоднасць удзелу ў Кангрэсе ў сытуацыі, калі асобныя прэтэндэнты ў прэзідэнты такое рашэнне віталі. Маўляў, калі няма павягі да нашага галоўнага прыярытэту, пра якую аднасьць гаворка. Да тэмы «Хвалі» вяртаецца Віталь Тарас на **старонцы 4**.

Зь іншых матэрыялаў нумару звярну ўвагу на допіс А.Бузіннага зь Пінску на **старонцы 17**. Ці мусіць беларусы выяўляць салідарнасць з народамі, якія змагаюцца за незалежнасць ад Расеі? Гэты ліст, думаю, выкліча рэакцыю. Адпачнеце ж за чытаннем цудоўных перакладаў з габрэйскае, з Этгара Керэта, на **старонцы 18**.

Новыя назвы газэтаў

Выконваючы ўказ пра забарону словаў «беларускі» і «нацыянальны» ў назвах, газэты падалі ў Міншфармацыі заяўкі на перайменаваньне. «Белорусская деловая газета» мае называцца «БДГ — деловая газета», «Нацыянальная эканамічная газэта» — «Эканамічная газета», «Белорусская газета» — «Белгазета», «Белорусский рынок» — «Белорусы и рынок». У верасні выданні маюць перайсці на новыя назвы.

Гавал, Сорас, фон Вайцзэкер: Пачуйце беларусаў!

Шэраг вядомых у свеце дзеячаў выступілі з адкрытым лістом у заходняй прэсе, у якім гукаюць SOS з прычыны «незацікаўленасці дэмакратычных краінаў лёсам Беларусі». Зварот мае красамоўны заглавак «Апошняя таталітарная дзяржава ў Эўропе».

Аўтары звароту пішуць: «Часам здаецца, што мы ведаем пра свет усё, але насамрэч цэлы шэраг сур'ёзных фактаў застаецца невядомым ці вядомым толькі вельмі абмежаванаму колу людзей».

Зварот нагадвае пра летапіс рэфэрэндум па канстытуцыі й сыстэматычнае знішчэнне няўрадавых арганізацый і палітычных партый,

пагрозу закрыцця апошняй штодзённай апазыцыйнай газэты «Народная воля», знікненне і зняволенне апанэнтаў А.Лукашэнкі. «Лукашэнка ўсё гэта можа сабе дазволіць ня толькі праз злашчасную постсавецкую спадчыну разбураных грамадзкіх структур, але таксама праз неінфармаванасць ды незацікаўленасць дэмакратычных краін лёсам Беларусі».

Вядомыя палітыкі і грамадзкія дзеячы пішуць пра няздольнасць сусветнае супольнасці даць адпор постсавецкаму аўтэрату. «Эўразвяз, які дасюль быў няздольны падтрымаць сілы, што змагаліся за пабудову Беларусі на дэмакратычных

кашгоўнасцях, мусіў бы апэратывна знайсці такія інструменты, якія б гэта дазволілі». Аўтары звароту згадваюць, у прыватнасці, праграмы адукацыі для моладзі і радыёдытэлевашчаны на Беларусь.

Зварот падпісалі **Вацлаў Гавал**, экс-прэзідэнт Чэхіі; **Рыхард фон Вайцзэкер**, экс-прэзідэнт Нямеччыны; **Джордж Сорас**, фінансіст і філантроп; **Андрэ Глюксман**, філэзаф; **Фрэдэрык дэ Клерк**, экс-прэзідэнт ПАР, які адмовіўся ад сыстэмы апартэіду, ляўрэат Нобэлеўскай прэміі міру; **Дэсманд Туту**, біскуп, ляўрэат Нобэля міру; **Мэры Робінсан**, былая камісарка ААН у справах упекачоў ды інш.

Сьв.Язэпа перадаюць каталікам

Менгарвыканкам зрабіў шэраг распараджэнняў, што тычаць касцельнага будаўніцтва ў сталіцы. Так, выдаткаваны зямельны ўчастак для будаўніцтва культуры будынку ў Лошыцы, якім апякуецца парафія Маці Божае Ружанцовае. Таксама выдаткаваны пляцы пад пабудову новых святаўнаў парафіям Сьв.Духу й Сьв.Антонія Падуанскага, паведамляе сайт «Minsk.gov.by».

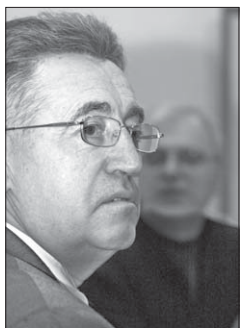
Паводле інфармацыі таго ж сайту, беларускім грэка-каталікам (парафіі Сьв.Язэпа) перадаецца будынак касцёлу Сьв.Язэпа, што ў Верхнім горадзе. Нагадаем, што там цяпер месціцца Архіў-музей літаратуры й мастацтва ды архіў навукова-тэхнічнае дакументацыі.

Сяргей Харэўскі

Гарадзенскага праграміста Алега Мініча КДБ падазрае ў стварэнні дасьціпных мультфільмаў пра Лукашэнку, якія можна паглядзець на сайце www.3dway.org. 22 жніўня ў Алега і ягонай жонкі Галіны падчас допыту ў гарадзенскім КДБ забралі пашпарты. Супраць Алега ўзбуджаная крымінальная справа за «зьянагу прэзідэнта». Фэльетон Лёліка Ушкіна з нагоды — на **старонцы 24**.

Вайтовіч пра Лукашэнку і канвэрты з валютай

Акадэмік Аляксандар Вайтовіч у інтэрвію «Народнай волі» раскрыў цікавыя падрабязнасці функцыянавання дзяржаўнай улады.

«Я стаў перад выбарам: згубіць павагу да самога сябе альбо застацца ў згодзе са сваім сумленнем. Бо ўсяго, чаго я дасягнуў у жыцці да гэтага моманту, я дасягнуў самастойна. І прывык сябе павяжаць. А тут — як у кіно пра крымінальных аўтарытэтаў».

У той дзень я вярнуўся ад Латышава і пачаў тэлефанаваць прэзідэнту. Быў пачатак трэцяе гадзіны, але спадара Лукашэнкі на месцы не было. Зрэшты, гэта звычайная практыка. Калі няма буйных мерапрыемстваў, ён ня надта бавіцца на працы: прыяжджае каля 10-й і пасля другой яго ўжо няма. Магу ўпэўнена сказаць пра гэта, бо вокны майго кабінэту выходзяць на ўезд у будынак Адміністрацыі прэзідэнта, і карціна перад маімі вачыма амаль штодня была адна і тая ж.

Так вось, у прыёмнай кажуць: ён у рэзідэнцыі. Тэлефаную туды: дзясурны афіцэр адказвае, што прэзідэнт гуляе ў хакей (і гэта ў працоўны час, а як жа з дысцыплінай працы, пра якую так любяць казаць?).

А.Вайтовіч таксама ўгадаў, што на пасадзе старшыні Савета Рэспублікі ён раз у тры месяцы атрымліваў прэміяльны ў валюце, што, як вядома, забаронена законам. Карэспандэнт радыё «Свабода» адмыслова перапытаў акадэміка Вайтовіча наконт заробкаў у валюце. «Ня толькі вышэйшаму кіраўніцтву плацяць у валюце, але і многім людзям», — адказаў сп.Вайтовіч.

Нагадаем, што пра атрыманне валюты для заахочвання супрацоўнікаў БТ сьведчыў у сваіх паказаннях і Ягор Рыбакоў.

АНДРУСЬ ХРАПАВІЦКІ

Выбар

Глябалізацыя, глякалізацыя — нарэшце MTV заразмаўляе па-наску! Больш не кажы «прывет» альбо «чэсьць» мне — кажы «вітаю» мне, калі ласка! Хоць я ў Амэрыцы зараз, а ты — на Радзіме, я выпаў з кантэксту ў іншы кантэкст, і ў маёй кватэры MTV не на мове Скарыны, па-беларуску я буду пісаць свае тэксты. «Нямецкая хвалі» будзе заўсёды «вольною» — я не люблю паводкі і «русскую водку». Хто абірае мову, тыя зусім не героі — проста хочацца жыць у сваёй дзяржаве, і кропка. Адылі ты там, а я тут амаль што ў роўным стане. Ізраіль наш не адбыўся. Беларусь — беларуская, кажаш? Ня трэба фальшы. Патрыятызм у Беларусі яшчэ не прыжыўся. Загляне сонца ў наша... калі жалюзі расунуць і зразумець — «паўрускімі» быць ня модна альбо «паўпалакмі». А так і праўда можна падумаць — Пуцін рацыю мае, пьтаючыся, ці народ мы. «Славянскі базар», «Крыніца», прамовы часоў застою — чырвона-зялёны патрыятызм — гэта падробка. Выбраўшы мову, не, ты ня станеш героем — на безаблічнасці проста паставіш тлустую кропку.

Вашынгтон—Чэйпэл—Гіл, ЗША

Новая «Спадчына»

Спадчына. №153 (№4—5), 2003 — 124 с. Наклад 650 ас.

Даволі нетрадыцыйная для Беларусі нумарацыя часопісу, чарговы нумар якога атрыманы пасля амаль гадовага перапынку.

Сярод іншага артыкулы Зьмітра Мацьвейчыка пра ўдзельніка паўстання 1831 г. Уладзіслава Плятара, які заснаваў у швайцарскім Рапэсвілі музей, ды Ігара Грабенчука «Музейныя праекты ў Беларусі другой паловы XIX — пач. XX ст.». Варта звярнуць увагу на нататку Ганны Запартыкі пра перспэктывы навуковай рэканструкцыі музея Івана Луцкевіча ў Вільні.

Надзея Старавойтава друкуе ўрывак зь беларускага рыцарскага рамана XVI ст. «Чорны востраў Сяміжовы», а Святлана Немагай — рукапіс Міхаіла Агінскага «Нататкі пры музыку».

Яблычны Спас у Ветрыне на Полаччыне. У савецкі час царква была перароблена ў клуб.

ДЗЯРЖАЎНЫ КЛОПАТ

Не саступі

На большасць былых рухавых беларусаў навалілася стома і абыякавасць. Шмат хто адышоў ад спраў — каб перачакаць, каб не прыпомнілі мінулае ды не зачэпілі. Піша Руслан Равяка.

Пры чытанні жыцццяпісаў беларускіх выдатных асобаў здзіўляла зьмена зь цягам часу іх характараў, сьветапоглядаў і ўчынкаў. На пачатку XX ст. гэта былі рухавыя асобы, што мелі багата запалу, імпэту ды ідэй. Як палала й балела іх сэрца за Бацькаўшчыну. Здавалася, яшчэ трошкі — і яны перавернуць гісторыю ды са зброяй у руках паўстануць супраць камунізму і здабудуць незалежнасьць.

Пасьля — празь дзесяць год — большасць з тых, хто абяцаў памерці за родны край, мову і сымболіку, працавалі ў бальшавіцкіх установах, супрацоўнічалі з камуністамі. Паціху займаліся дробнымі беларускімі справамі, хаваючы праўду пра сваё мінулае. Куды падзеліся імпэт, запал, адвага? Пасьля нашы героі пакорна чакалі арыштаў і станавіліся перад расстрэльнай ямаю...

Сёньня адбываецца тое самае. Яшчэ дзесяць гадоў таму панавалі надзея ды імпэт. Карцела нешта рабіць, што там той новы-стары сьцяг, забарона мовы — людзі хутка даведаюцца пра сапраўдную гісторыю, параўнаюць жыццё пад аўтарытарызмам, памятаючы пра дэмакратыю, а мы дапаможам ім растлумачальнай працай. І ўсё адродзіцца ў нас. Хопіць, мы не саступім...

Але, на жаль, саступаем. Саступаем штодня. На большасць былых рухавых беларусаў навалілася стома і абыякавасць. Шмат хто адышоў ад спраў — каб перачакаць, каб не прыпомнілі мінулае ды не зачэпілі. Сям'я, кар'ера, даброты жыцця апынуліся пад пагрозам.

Хто б падумаў дзесяць год таму, што вядомыя палітыкі й журналісты будуць сядзець на «хіміі»? Цяпер мы да гэтага амаль прывычаліся. Колькі было абурэньня пасьля першага рэфэрэндуму ў абарону мовы. А цяпер хто слова скажа за тую мову? Зьніклі значкі з «Пагоняй» і бел-чырвона-белыя сьцяжкі на джынсоўках і марынараках. Кожны сядзіць ціха, як мыш, ды чакае, калі нехта распачне, а там паглядзім, мо й далучымся...

Напачатку за саветамі таксама садзілі ненашмат. ГУЛАГ і Курапаты пачаліся пазьней.

Ціснуць кітайцы

Ня лепшыя часы перажывае Аршанскі льнокамбінат — флягман айчыннай лёгкай прамысловасьці. Зьнізіліся тэмпы росту вытворчасці, у тым ліку спажывецкіх тавараў. Прычына адмоўных тэндэнцый у тэкстыльнай прамысловасьці — сытуацыя на сусьветным рынку льянога тэкстылю. Піша Яўген Жарнасек з Воршы.

1 студзеня з прычыны ўступленьня Кітаю ў СГА адменены квоты на пастаўку кітайскага тэкстылю на рынкі краін ЭЗ і Турцыі, што дэстабілізавала сусьветны тэкстыльны рынак. Паводле Эўракамісіі, экспарт кітайскага тэкстылю ў краіны ЭЗ са студзеня па красавік узрос па асобных катэгорыях на 900—1000%.

Кітайскія экспартэры пастаўляюць ня толькі тканіны, але й гатовае адзеньне, у сувязі з чым найбуйнейшыя вытворцы гатовага адзеньня ЭЗ і Турцыі значна зьнізілі аб'ёмы закупаў ільняных тканін у Беларусі. Кітайскія экспартэры для прасоўваньня сваёй прадукцыі на сусьветны рынак значна зьніжаюць цэны на яе.

Усе гэтыя факты адмоўна адбіліся на аб'ёмах продажу бытавых тканін ільнокамбінату ў далёкае замежжа. Сёлета яны складаюць крыху больш за палову леташніх. Зьнізіўся на 20% і аб'ём продажу тканін у краіны СНД. Павялічыўся крыху продаж на ўнутраным рынку, але яго павелічэньне не кампенсуе страт ад згубы рынку краін далёкага замежжа.

Празь зьмяншэньне попыту на льяныя тканіны ды павелічэньне запасаў гатовай прадукцыі рэзка пагоршылася фінансава-эканамічнае становішча льнокамбінату. Прадпрыемства акрамя зарплат — пачаліся нават затрымкі зь яе выплатаў — ня мае магчымасьці плаціць нават падаткі ў бюджэт, мае запазычанасьць за электраэнэргію.

Выхад са складанай сытуацыі маркетолёгі прадпрыемства бачаць ва ўжыванні гнуткай сыстэмы зьніжка пры продажы тканін у Беларусі й замежжы, павелічэньні тэрмінаў разьлікаў за адгружаную прадукцыю з рэзыдэнтамі РБ, значным зьніжэньні цэн на асноўны асартымэнт да канкурэнтаздольнага ўзроўню з прадукцыяй Кітаю.

СЬЦІСЛА

Аршанскі замак у мініятуры

Баранскі мастак і дызайнэр Алесь Ермалаеў зрабіў два макеты аршанскага замку. Адна з найбуйнейшых фартэцыяў сярэднявечнае Беларусі існавала ў XIV—XVII ст. у сутоцы Дняпра і Аршыцы. Цяпер пра яе згадваюць хіба замкавы роў ды назва невяліччай вуліцы, што ідзе праз замчышча. Пра выгляд замку дае нейкае ўяўленьне ягоны інвэнтар 1560 г. Але дакладных выяў пакуль ня знойдзена, буйнамаштабных раскопак на замчышчы пакуль не праводзілі. Толькі пазалетась упершыню натрапілі на вялізны падмуркі, якія маюць непасрэднае дачыньне да замку. Абапіраючыся на схематычныя малюнкi з сярэднявечных мапаў, вынікі археалагічных дасьледаваньняў і згаданы інвэнтар, А.Ермалаеў паспрабаваў зрабіць рэканструкцыю замку ў мініятуры. Дарэчы, уласную рэканструкцыю замку робіць і вядомы менскі мастак, ураджэнец Воршы Мікола Купава.

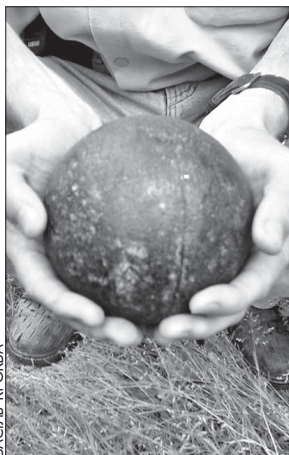
ЯЖ, Ворша

Трагедыя на сажалцы
Няшчасьцем скончылася рыбалка для 77-гадовага жыхара вёскі Крычын

(Барысаўскі раён). Дзядуля лавіў рыбу з чаўна на сажалцы, што знаходзіцца паблізу вёскі. Але сонца надта моцна нагрэла яму галаву, стары страціў прытомнасьць і зваліўся ў ваду. Зь берагу гэта бачыў адзін вясковец, але не паспеў выратаваць дзеда.

Зьміцер Панкавец, Кастрыца

Дзе французы схавалі гарматы?

ВАСІЛЬ КРОКВА

Адразу тры артылерыйскія ядры часоў вайны 1812 г. знайшлі сёлета ля берага Палаты побач са Спаса-Эўфрасіньнеўскім манастыром. Адно зь іх (на фота) апынулася пад каранямі вывернутай ветрам яблыні. Міхаіл Без-Карніловіч у кнізе «Гістарычныя зьвесткі пра цікавыя мясціны ў Беларусі» (1855) у разьдзеле, прысьвечаным вайне

1812-га, пісаў, што французская батарэя, якая месцілася «пры царкве Спасакага манастыра, нарабіла шмат шкоды расейскім войскам». Полацкія краязнаўцы мяркуюць, што на тым месцы ў Палаце можна адшукаць і французскую гармату, бо калі артылерысты маршала Сэн-Сыра адступалі, дык маглі асобныя гарматы паскідаць у раку, каб не дасталіся расейцам. Так мяркуюць таму, што надзвычай мала сярод трафэяў аказалася гармат. Да 1932 г. у Полацку стаяў 25-мэтровы чыгунны помнік у гонар перамогі над войскамі Напалеона. На адным зь яго бакоў было напісана: «Узята ў палон непрыяцеля 4500 чалавек, адбіта тры гарматы». Няўжо астатняе французы пасьпелі пазвоціць з сабой?

Васіль Кроква, Полацак

АНОНС

Шэсьцьсот гадоў на беларускім возе

Беларускія татары жывуць разам з намі, але асобна. Свае вуліцы, сваё самакіраваньне, свае могілкі, свой бізнэс. Рэпартаж з Іўя Андрэя Скурка чытайце ў адным з наступных нумароў «НН».

Вось!

Працяг са старонкі I.

Першы раз за ўсё жыццё
Новы год
у адзіноце —
і такое пачуццё,
як адзін
у самалёце.

Адзіны суразмоўнік, які застаўся паэту, — Бог. Дый тое надта часта даводзілася размаўляць праз пасрэдкаў.

Ступіў апостал зь неба на зямлю,
І першае, што ёй сказаў: «Люблю».
Другое, што сказаў апостал ёй:
«Усё тут стане некалі зямлэй».
А трэцяе, што ён сказаць бы мог,
Ён не сказаў, бо тое скажа Бог.

Бог у Някляева розны. Часцей за ўсё — усёведны судзьдзя, які чакае свайго часу, каб высветліць адносіны з паэтам, які многа — мно-ога! — грашыў.

...я прамоўлю апошняе слова —
Бог судзьдзя...
а душа да суда не гатова...
так у мора, што зеўрыць сурова,
выплыць страшыцца
напалову
непрасмоленая ладзьдзя.

Але ня быў бы Някляеў беларусам — у глыбіні душы ягонай усё-такі тоіцца надзея на тое, што гэты судзьдзя — ня толькі ўсёведны, але й літасьцівы, карумпаваны, што ён лёгка паддаецца на такія старыя фінты, як публічнае пакаяньне, прызнаньне ўласных памылак, і даруе шматгрэшным, бо многа кахалі.

А паэт шчыра каецца і прызнаецца ва ўчыненым. Першая частка кнігі — уласна вершы — безьлюбоўна лірыка, якую, аднак, і «грамадзянскай» не назавеш. Спавадальная яна.

Ужо ў прадмове да кнігі — дакладней, у тэксьце, які «замест прадмовы», — шчыра гаворыць ён пра напісанне. «А для чаго я іх пісаў? Каб паступіць у тэхнікум, у інстытут, у Саюз пісьменьнікаў, каб паехаць за мяжу, каб атрымаць мэдалі, ордэн, займець прэмію, каб працаваць у часопісе, на тэлебачаньні, каб стаць карэспандэнтам, загадчыкам адзелу, галоўным рэдактарам — і гэтак далей, і далей, і далей, і чорт яшчэ ведае, для чаго...» Гаворыць паэт гэта пра ўласныя аўтабіяграфіі. Але ж у Паэта няма іншай аўтабіяграфіі, апроч вершаваных кніг. Таму і ўсё сказанае вышэй — як прэамбула да кнігі-споведзі. Выходзіць, што і вершы пісаў, і вы-

Аляксандар Фядута — публіцыст, літаратуразнаўца.

Уладзімер Някляеў: «Народы б'юцца за волю. А вас у волю не ўпіхнуць...»

даваў для таго самага — каб стаць загадчыкам адзелу, галоўным рэдактарам, ляўрэатам, ардэнаносцам, і гэтак далей, і далей, і чорт яшчэ ведае, для чаго.

І чытаеш ягоны верш «Апошні кароль» — нібыта пра Станіслава Аўгуста Панятоўскага — аж не, аказваецца, пра самога Някляева.

Прысьніўшы Польшчу ў ложку
Кацярыны,
Аднойчы ён пачуў: «О-ё-ёй,
Якія будуць жарцікі і кпіны
Па часе над каронаю маёй!...»
Ды ведаць ён ня мог і палавіны
З таго ўсяго, што станецца пасля,
Што заблішчыць аздоба караля
Начным гаршком у спальні Кацярыны.
Ён хітраваў, гатовы да вянца
З імперыяй!..

Зразумела, што гэта можна трактаваць траяка. З аднаго боку, вядома, гістарычная прыгуча заўсёды мае рэальную аснову. У гэтым выпадку — шлях Панятоўскага да польскай кароны ляжаў праз гарачыя абдымкі расейскай імператрыцы. З другога боку, вядома, можна разумець гэтую гісторыю як папярэджаньне дзейнай беларускай уладзе: маўляў, не гуляй, кароль Рэчы Паспалітай, з імперыяй — усё роўна ў імперыі выйграць немагчыма. Але ёсць і трэці сэнс — гэта аповед, трохі прыхарошаны, пра няспраўджаны раман паэта і беларускай улады. Колькі ні прадавай свае пачалункі, не дапаможа. Прыходзіць вось такі Замяталін, і застаюцца паэту ўсяго толькі адны

сны,
Шырокія, як Кацярыны ложка.

І абсалютна заканамерна, што пасля аповеду пра гэтае няспраўджанае каханьне — ці ня самага эратычнага ва ўсёй жорсткай і скупой на эмоцыі кнізе —

адразу ідзе верш «Новы Сьвят» — дыялёг Сталіна і Бэрыі (зразумела, пэрсанажы гэтыя гавораць выключна па-расейску), што суправаджае расстрэл няўдалых абаронцаў свабоды. Усвядомленьне, што ад любові да нянавісьці з боку ўлады будзе толькі адзін крок, спараджае страх і жаданьне бегчы.

Што і адбываецца. Верш «Уцёкі», які завяршае першую частку кнігі, пра ўцёкі і гаворыць. Зноў — шчыра, як на споведзі. І хоць паралель для ілюстрацыі сваіх уцёкаў Някляеў выбірае, мякка кажучы, паважаную — самога Міцкевіча, — але ўцёкі ад гэтага менш ганебнымі ня робяцца. Таксама — самаацэнка.

Звяршаюць кнігу дзьве паэмы. Яны — як пералёт з краіны ў краіну, з Польшчы ў Фінляндыю.

Першая — «Палянэз» — бліскавая ілюстрацыя стаўленьня да сучаснай Беларусі і сучасных беларусаў з боку тых, хто іх (гэта значыць нас) ведае, так сказаць, гістарычна. Яе канфлікт — сутыкненьне паэта з польскай актрысай Яблонскай (сапраўдны!), якая ўпарта адмаўляецца прызнаць у ім спадкаемца гордых ліцьвінаў. Для Яблонскай мы ўсе — статак баязліўцаў, няздольных усвядоміць, што за свабоду трэба біцца ўсур'ёз.

Народы б'юцца ўсе за волю —
А вас у волю не ўпіхнуць...
У лес зьбягуць — і ў ім жывуць,
Жывуць, жывуць...

І нясьмелы голас паэта, які апраўдваецца:

— Мы партызаны...

— натыкаецца адно на горкую ўсьмешку: хто-хто, а ўжо Польшча, якая кожныя трыццаць год падымала паўстаньні супраць захопнікаў, якая турэмнымі

зьянявольнямі найлепшых сваіх сыноў заплаціла за права быць свабоднай і дэмакратычнай краінай, — Польшча ўжо нам цану ведае. Сапраўдную. Усяму нашаму народу. А які народ, такія і паэты.

Але з рук манаха прымае наш паэт у касцёле агонь у пазбаўленьня скуру рукі свае, каб адчуць боль — за сябе, за Айчыну, за тое, чаму спраўдзіцца ўжо ў шэсьцьдзесят год ня дадзена. Абы ўдалося данесці... Але — куды? Каму? Нашто?

І разьвітаны з Варшавай, тапаграфічна дакладны маршрут, якім і мне даводзілася хадзіць, а таму пазнавальны і трагічны.

Ад Польшчы, гордай, як пані Яблонская, самалёт паэтавай адзіноты ляціць у Фінляндыю.

І тут ужо няма ніводнага зразумелага і блізкага слова (ня Польшча, не славяне), а ёсць чужая міталёгія і чужыя гукі, экзатычныя, што зьліваюцца ў мэлёдыю, яшчэ неаформленую. Усе гэтыя пэрсанажы «Калевалы»: Вяйнэмэйнен, Ільмарынен, старая Лоўхі — яны сучаснаму філялягічна непісьменнаму чытачу (а можа, і самому паэту), як славыты Смальгомскі барон з «Іванавага вечара» Жукоўскага: незразумела, чым гэты самы ўладар Смальгольму знакаміты, але гучыць страшэнна прыгожа. Экзотыка адчуваецца. А ўсё астатняе можа быць як і ў нас, бульбашоў. Саўну ж асвоілі?

Так і праз вобразную і рытмічную аснову чужога эпэсу прабываецца родная «Лявоніха» — прычым літаральна, з тэкстам, перапісаным Някляевым і вострым, бліскучым, які занава прымушае паверыць у вечнасьць фальклёру! А праз аповед пра чужых людзей (што нам Гекубы?!), дакладна гэтак жа пачынаюць прабывацца ўспаміны пра дзяцін-

ства, пра маці, пра луг, на якім маленькаму Воўку некалі пчала дала джала.

Пах травы і мёду адчуваецца. Ад тутгі знаходзіш вобразы больш выразныя, незабыўныя і непазыўныя, усё больш і больш заражаючы чытача гэтым самым пахам. І паэма гэтая — хоць і фінская паводле пачатковага пасьлу — аказваецца беларускай паводле канчатковай сутнасьці сваёй. І назва апраўдваецца: «Ложак для пчалы».

Таму што чалавечася цела, грэшнае, баязлівае, потнае, мас сэнс толькі тады, калі рэагуе на боль і любоў.

Любоў — была, нічога ня скажаш.

Боль — пчала ўджаліла. Зразумей, спазнаў цану сабе, свайму жыццю, сваёй паэзіі.

На скрыжаваньні двух гэтых скалананьняў, любоўнага і болевага, нараджаюцца вершы. Моцныя, у якіх і боль, і любоў адначасова. І ты сам разумеш: усё, старую, ганебную старонку перагарнулі. Ты апраўдаўся за ўсё сваё паскуднае жыццё. Нашчадкі будуць бачыць цяпер у табе ня жопазіла-ляўрэата, не вяльможнага функцыянера, які адда на чытае тосты на задушэўных вечарынах у віцэ-сьпікера, а сапраўднага, моцнага, па-мужчынску дужага беларускага паэта, прах якога ня сорамна будзе з часам унесці ў нацыянальны Пантэон.

Дай толькі Бог — літасьцівы і карумпаваны, — каб і да праху, і да Пантэону было яшчэ далёка.

Хочацца ж прачытаць яшчэ адну такую кнігу Някляева. «Так» вось выйшла. Вось. Так.

Уладзімер Някляеў. Так: Кніга паэзіі. — Менск: В.Хурсік, 2004. — 232 с.

Ярузэльскі просіць прабачэння ў чэхаў

Былы кіраўнік Польскай Народнай Рэспублікі генэрал Войцех Ярузэльскі папрасіў прабачэння ў чэхаў за ўдзел польскага войска ў інтэрвэнцыі 1968 г.

21 жніўня споўніліся 37-я ўгодкі з пачатку ўводу войскаў Варшаўскага пакту ў Чэхаславацкію. 200 тысяч жаўнераў і 5 тысяч танкаў пачалі краіну ў ноч з 20 на 21 жніўня

1968 г. спынілі спробу пабудовы «сацыялізму зь людзкім тварам», зробленую групаю партыйных чэскіх рэфарматараў пад кіраўніцтвам першага сакратара КПЧ Аляксандра Дубчака. У выніку ўварвання загінула каля 100 чалавек, а Дубчака выслалі ў Турцыю паслом. Акрамя Польшчы і СССР, сваіх жаўнераў у Чэхаславацкію дасылалі Вугоршчына, Баўгарыя і Ўсходняя Нямеччына.

На гэтых ўгодкі па чэскай тэлевізіі выступіў Войцех Ярузэльскі, які тады быў міністрам абароны Польшчы і падпісаў загад для жаўнераў Войска Польскага. Стары, 82-гадовы Ярузэльскі мовіў: «Я гляджу на гэта з вялікім смуткам, але на той час ня мог паступіць інакш. Палітычна гэта быў дурны акт, але не падпісаць загад было нерэальна. За тое, што я ўдзельнічаў у прыняцці рашэння, прабачце. Хачу гэта сказаць яшчэ раз, заакцэнтаваць і падкрэсліць».

Віцэ-старшыня чэскага Сэнату Петэр Пітхарт прызнаў перапрашэнне за «вельмі пераканаўчае і шчырае». Але прэзыдэнт Вацлаў Клаўс да сюль лічыць Ярузэльскага за сымбаль акупацыі й душыцеля польскай «Салідарнасці».

На пачатку 1990-х у польскім Сейме Ярузэльскі ўжо прасіў прабачэння ў прэзыдэнта Вацлава Гаўла. Сказаў тады, што інтэрвэнцыя была «вялікаю палітычнаю і маральнаю памылкаю».

Перапрашэнне ад прэзыдэнта Рэссі дасюль не пачута, ды і кацяца кіраўніцтва былых савецкіх рэспублік, відаць, не збіраецца. А пра меркаваньне тагачаснага кіраўніцтва СССР — цяперашніх пэнсыянераў — мы не даведаемся, бо постсавецкаму грамадзтву ды СМІ гэта не цікава.

Руслан Равяка

СЬЦІСЛА

Новы загад бацькі туркмэнаў

Прэзыдэнт Туркмэністану Сапармурат Ніязаў забараніў выкарыстоўваць у краіне фанэграмы на музычных канцэртах, а таксама ў тэлевізійных праграмах. Выкарыстанне фанэграмы забаронена на ўсіх культурных мерапрыемствах, што ладзяцца ў сувязі зь дзяржаўнымі святамі, перадачах тэлеканалаў Генэральнай дырэкцыі туркмэнскай тэлевізіі, а таксама на ўсіх мерапрыемствах, што ладзяцца ў дзяржаўных, грамадзкіх установах, месцах масавага наведваньня грамадзян, у тым ліку на вясельях і сямейных урачыстасьцях.

Літва пагражае адказам

Міністар замежных спраў Літвы Антанас Валеніс паабяцаў зрабіць захады ў выпадку, калі Беларусь пачне будаўніцтва на мяжы зь Літвой двух свьінагадоўчых комплексаў у адказ на ўзьвядзеньне ля Ігналіны сховішча адпрацаванага ядзернага паліва. Паводле Мінсельгасарху, два комплексы на 108 тыс. галоў будуць найбуйнейшымі ў Эўропе.

МБ; gazeta.ru

ПРАМЭНАД

Агнявы стоўп Эўропы

На Этну — самы вялікі вулькан Эўропы — узьнімаўся Андрэй Катлярчук.

Падчас збораў у адпачынак на Сыцылію сябар параіў: «Абязкова набудзь тур на Этну. Гэтае відовішча кожны чалавек абавязкова мусіць убачыць за сваё жыццё». Выконваючы парад, мы набылі тры квіткі, каб зрабіць выправу з найбліжэйшага гораду Таарміна на славеты вулькан. Кошт квітка вагаецца ад 55 эўра за тур з англамоўнаю да 70 эўра — з расейскамоўнаю экскурсіяй.

Этна — назва грэцкая і азначае «полымя». Грэкі калісьці складалі істотную частку насельніцтва Сыцыліі. Сама выспа была ў складзе Бізантыі, а места Таарміна з найвялікшым грэцкім тэатрам па-за межамі сучаснай Грэцыі было сталіцай Сыцыліі (сёньня сталіцай зьяўляецца Палерма).

Паводле мітаў, менавіта на Этне жыў бог полымя і кавальства Гефэст (ягоны рымскі аднаведнік — Вулькан). Тут бог Дыяніс пачаў разбудову першых вінаграднікаў і вытворчасць найлепшага віна. Таму ня дзіўна, што сьвет ведае італьянскі вулькан пад грэцкаю назвай. Самы сыцылійцы называюць Этну «ля Мантанье» — гара. Захавалася таксама назва «Джэбэль» (на працягу двух стагодзьдзяў высвай валодаў арабы).

Этна — самы вялікі вулькан Эўропы, абвешчаны нацыянальным паркам Італіі. Вышыня складае 3350 м, пэрымэтар — 200 км. Гара знаходзіцца на стыку дзьвюх кантынэнтальных плітаў — эўрапейскай і афрыканскай. Таму Этна — вулькан дзейны, яе актыўнасьць пачалася прыблізна 700 тысяч гадоў таму. Гара адносіцца да складанага тыпу вульканаў, бо мае тры дзейныя вялікія кратэры і процьму дробных «пабочных» кратэраў. Першыя выкіды Этны адбывалі-

У роспале лета на вяршыні Этны морозна.

ся пад вадою, утвараючы такім чынам Сыцылію. За вядомую нам гісторыю адбылося каля 135 вялікіх выбухаў. Гісторык Фукідыд пісаў, што ў V ст. выкіды магмы засыпалі горад Катанія, што за 20 км ад вулькана.

Толькі на працягу XX ст. вывяржэньні адбыліся ў 1908, 1910, 1911, 1917, 1923, 1928, 1942, 1947, 1950, 1957, 1971, 1974, 1979, 1983, 1992, 2001 і 2003 гадах. Падчас апошняга вывяржэньня магма, б'ючы з глыбіні 20 км, пульсавала на вышыні 70 м ад кратэру. Паток лавы тэмпературай 1.200 °С Цэльсія зьлізаў, як карова языком, 89 будынкаў. Але чалавечых ахвяраў, як заўсёды, не было — люд ведаў пра здарэньне загадзя. Адзіным спосабам уратаваць жытло зьяўляецца скіданьне бомбаў на плячу лавы, што дазваляе больш-менш паспяхова кіраваць яе струмянямі. У плянах італьянскага ўраду — стварэньне вялікіх

фартэцый, што назавуць абароняць сыцылійцаў ад наступных вывяржэньняў.

Чаму людзі жывуць ля вулькана?

Гэта разумееш падчас падарожжа, калі сыякота пад +35°C падае на вышыні 2000 мэтраў да +20°C безь ніякага кандыцыянера. Менавіта ля Этны жывуць самыя зможныя людзі Сыцыліі. З блёкаў лавы пабудаваны іх прыгожыя вилы і сьялянскія дамы. Лава дае прыбытак, бо на ей вырошчваюцца найлепшыя вінаград ды лімоны і вырабляецца найсмачнейшае віно. З вышыні 2000 м да 2500 м вакол гары расьце прыгожы лес: бук, дуб, лістоўніца, арэшнік.

А 16-й наш аўтобус спыняецца ля вышыні 2500 мэтраў. Тут апошні прытулак чалавека. Шапікі з сувэнірамі (усё зроблена з лавы), тавэрна з мурзатым катом, рэшткі зьнішчанага вульканам гатэлю.

Далей падарожжа на бязьлюдную вяршыню адбываецца на джыпах. Ужо празь дзесяць хвілін апынаемся нібы на Марсе. Фантастычны ландшафт зь мёртвай лавы розных колераў і сухіх дрэваў толькі зрэдку парушаюць бараны. Вось дзе трэба было здымаць апошняю сцэну блэкабастэру «Валадар прысьцёнкаў!» Гід прапануе адкапаць каменьчыкаў з глыбіні 10 см. Яны настолькі гарачыя, што немагчыма трымаць іх у далонях. Кожны можа ўзяць кавалак на памяць — тут хопіць на ўсіх. Пачынаеш разумець, што гара жыве, што яна дыхае. Агнявое дыханьне ідзе з маленькіх норак, якія паўсюль. Але ўсё роўна робіцца ўсё халадней. Добра, што наш сябар папярэдзіў, каб мы ўзялі курткі і цёплыя абутак. Але большасць турыстаў пра гэта ня ведалі, таму ім прапанавалі вопратку і абутак у арэнду, па 3 эўра за штуку. Толькі самотны шатлянзец у кілце заўзята трымаўся ў футбольцы, чым выклікаў павагу скандынаваў.

На вяршыню мы забраліся а палове на дзявятую пад захад сонца. Дарога была небясьпечнай, з прорвамі з усіх бакоў. Кабеты і мужчыны прыціхлі, жартавалі толькі дзеці — самая мужняя частка чалавецтва. Нарэшце, мы на месцы. Тэмпература паветра панізлася да -3°C. Навокал ляжаў сьнег. Ад галоўнага кратэру нас аддзяляла 50 м. Вялізныя воблакі былі долу, зь дзіркі валіў дым. На вялікі жаль, падьсці да краю было забаронена. Не было і сыгнэту, каб кінуць яго на спацьні ліха. Але момант быў такі велічны і незвычайны, што мы пчыра падзякавалі нашаму сябру за парад.

На зваротным шляху, галодныя і зьмерзлыя, мы заехалі ў самы высокі рэстаран Эўропы ў вёсцы на вышыні 2300 м. Елі, як звычайна, спагелі, але, калі каўтнулі белага мясавага віна коштам тры эўра за літар, раптам з жонкай пераглынуліся. Смак вясковага напою не саступаў элітным пляшкам коштам пад 30 эўра. Ля каміну былі вывешаны здымкі сям'і, што валодала рэстаранам, жыла і працавала тут. Аказалася, што гэтая сьялянская сям'я дала трох чэмпіёнаў Італіі па лыжных гонках. На чымым двары, засыпаныя шышкамі, было +15°C. Недзе брахаў сабака. Пахла Беларусьсю.

Этна—Стакгольм

Севярынец на Крайняй Поўначы

Працяг са старонкі I.

З поўдня Малое Сігна адгароджанае ад сьвету закінутым Дрэ-тунскім палігонам — найбольшым у Эўропе. Дывановыя бамбаванні ператварылі тую зямлю ў пустыню. Нават хвоя зь цяжкасьцю чапляецца за барханы, у якіх чакаюць свайго чорнага часу неразарвання снарады. Дарога то губляецца ў пясчаных выдмах, то правальваецца вялізнымі вымоінамі. Вакол — ні чалавека. Толькі браканьеры на дзікіх азёрах праводзяць цябе насыцярожанымі вачыма. Раптам панадстылай роўнядзьдзю, нібы зыкурат, паўстае грамадзіна каманднага пункту. Калі адольваеш 70 яго прыступак, здаецца, што да ненатуральна вялізнай поўні адсюль бліжэй, чым да чалавечага жытла.

Рэжым «хіміі» — ні турмы, ні волі — атрымаў пашырэнне за часамі незалежнасьці. Дзяржаве стала цяжка забясьпечваць гіганцкую турэмную машыну. Дый чалавека «прымусовыя працы» менш траўмуюць, чым зона зь яе воўчымі законамі. Але ў выпадку апазыцыйных палітыкаў і журналістаў «хімія» нагадвае царскую ссылку, у якую самадзяржаўе, аганізуючы, выпраўляла рэвалюцыянэраў. Толькі ў Расейскай імперыі высылка не была катаргай. Ні Ленін у Шушанскім, ні Сталін у Туруханскім краі не напружваліся дзеля здабыцця хлеба надзённага. Жылі «палітычныя» як паны, ледзьве не з прыслугай. Севярынец шэсьць дзён у тыдзень варочае бяровеньне на лесаскладзе і гібее ў лягасаўскім інтэрнаце. Яшчэ, у адрозьненне ад Леніна, які вольна хадзіў на паляваньне, Паўлу забаронена пакідаць межы населенага пункту. І, натуральна, мець ружжо. З другога боку, Сігна не Сібір. Але і беларускія рэвалюцыянэры натхняюцца традыцыямі эўрапейскіх парлямэнцкіх партый, а не апазыцый цару, якая кідала бомбы і рабіла эксцы дзеля папаўненьня партыйнай касы.

Апошняя станцыя

Чыгуначная станцыя Алёшча, дзе працуе лідэр «Маладога фронту», — апошняя перад расейскай мяжой. «Лесосклад? Да он за поворотом», — зусім безь беларускага акцэнта падказвае сустрэтая кабетка. Паварот. Зрок фіксуе ў шэрагу іншых хату са спадарожнікавай антэнай. Плятформа зь вялізным кранам. Горы бяровеньня. Каля іх круцяцца работнікі — падважваюць, акорваюць. Там і Павал.

За дзень у Алёшчы фармуецца

ад чатырох да сямі вагонаў з лесам. Дрэва ідзе ў Бабруйск, Віцебск, Сьветлагорск, Барысаў, Масты, а таксама на экспарт — у Латвію. За гэты месяц адправілі туды 19 вагонаў. А што латышы робяць з нашай бярозы? «Швэдам прадаюць. Толькі даражэй», — адказвае работнік. Швэды ж робяць з беларускай драўніны мэблю і паперу.

«І такога чалавека паўтара году будуць у Алёшчы таміць! — дзівацца кабеты-маркіроўшчыцы, дазнаўшыся, што Севярынец напісаў дзве кніжкі і аб'ехаў паўсьвету. — Ды ў нас тут сядзяць за мех бульбы, за курьшу!»

Гутарым у канторы. Гаворыць радыё. На сцяне — кніга скаргаў безь ніводнае пазнакі. На што скардзіцца? Кабеты гавораць з намі па-расейску, але зь беларускім акцэнтам. Ну і, вядома, зь беларускімі інтанацыямі. Нават этнічная расейка пераняла ўжо сакавітае беларускае «чаго». Ці ня страшна, пытаемся, жанчынам працаваць сярод «хімікаў»? І выйляецца, што зь пяцідзсяці рабочых лесаскладу станцыі Алёшча асуджаных усяго шэсьць. Яшчэ па колькі чалавек ёсьць у гаражах і на лесапавале. Астатнія — мясцовыя людзі і беспрацоўныя з полацкага цэнтру заняцасці. «А то ўсе, хто да нас прыяжджае, думаюць, што вакол адны турэмшчыкі», — кажа маркіроўшчыца Ларыса Мікалайчук. Яшчэ адна тыповая аблуда — нізкія тутэйшыя заробкі. Калі на лесапавале выконваць плян, можна зарабіць і 500 тысяч у месяц, і болей. А вось на пагрузчы лесу Севярынецу сапраўды не зарабіць больш за 160 тысяч. Мінус тое, што ў яго будуць вылічваць за хату і ежу.

Вось і 16-я гадзіна. Рабочыя спускаюцца з плятформы чакаць машыну з Малога Сітна. Выходзіць і Павал. Акуратна апрануты, спакойны. Праўда, залеглі новыя зморшчынкі ля вачэй, прабілася сівізна ў вусах. «Тут лепей, чым у ізалятары. Праўда, тут даўжэй. Я палічыў — 48 разоў па 15 сутак. Калі поўны тэрмін».

Тут ніколі не было калгасу

Усяго ёсьць тры Сітны. Першае — проста Сітна — спаліў яшчэ Сьцяпан Батура ў часе Полацкай вайны. Гэта была адна з маленькіх фартэцый Івана Жалівага. Цяпер там блукаюць толькі падазроныя асобы з мэталашукальнікамі. Побач з замчышчам і аднайменным возерам сёньня

месяціца вёска Вялікае Сітна. Але яна нашмат меншая за Малое Сітна, дзе жыве чалавек трыста.

«Савецкай улады тут няма. Тут улада буйной карпарацыі — Полацкага лесапункту, — кажа Павал. — І аліва, і паліва, і дрэва ідуць празь лесапункт». Сацыяльная рэжыма «Спрадвеку лес абараняў і карміў беларуса» — пра гэтыя мясціны. Вось толькі дыхтоўных, звонкіх хат у Малым Сітне небагата. Людзі забруюць у лесу, а не жывуць зь яго. Старт зьбіральніцтва — у сакавіку, калі лягас пачынае прымаць шышкі на насенне. «У працэсе» давдзіцца абтрасаць дрэвы і нават лазіць на іх. За шышкамі ідуць смарчкі і страчкі. Яны даволі дарагія. Потым — ягады і грыбы. «Дождж ідзе — лісічкі таньнеюць», — уздыхаюць кабеты. Кіляграм чарніц у нарыхтоўчай канторы каштуе 3800 рублёў, лісічак — 2500, а яшчэ ж ёсьць брусніцы, журавіны, малінаў сёлета многа. Мясцовыя прадпрыемальнікі скупаюць «дары лесу» і звозяць у Полацак. Апроч зьбіральніцтва культывуецца рыбалоўства — той, хто мае сетку, езьдзіць на азёры ды прадае рыбу.

Зь зямлі ў Малым Сітне ніколі не жылі. Бальшавікі нават ня здолелі тут арганізаваць калгас — не было каго раскулачваць, не было чаго абагульваць. Калгас раней быў у Трудах, за 10 кілямэтраў адсюль, ды распаўся. Цяпер найбліжэйшы — у Палаце, за 20 км.

Дый навошта ён? За год на рыбах-ягадах можна стаць мільянерам. І яшчэ ў лягасе зарабляць 500 тысяч. Куды ж людзі грошы дзяюць? Чаму хаты ў многіх такія нехайныя, запушчаныя? Павал Севярынец, ужо ўведзены ў курс мясцовага жыцця, ведае адказ. Грошы адбірае страшны вораг мясцовых людзей —

«максімка»

Менавіта так, з малой літары. Бо гэта не чалавек, а тэхнічны сьпірт-шклоачышчальнік. Яго возіць сюды з Расеі ды прадаюць зь цягніка. Натуральна, шкло «максікам» тут ніхто ня чысьціць. Спачатку людзі нават ня ведалі, якую атруту п'юць, бо сьпірт прывозілі бяз цэтлікаў. Толькі калі «максімка» выправіў пару аматараў на той сьвет, цэтлік прывезьлі. Але і ведаючы ўсю праўду, многія не адракаюцца ад найлепшага сябра — надта ж ужо выгадна: пяць літраў — дваццаць тысяч. «Гэта вы ня ў

У радыёсе 30 кілямэтраў ад Сітна ніводнай царквы і ніводнага газэтнага шапіка.

Замест тумбачкі — старая радыёла. У лустэрку — Павал.

час прыехалі! — сьмяялася расейка-маркіроўшчыца. — Патрапілі б пасья заробку — ведаеце, колькі б вам інтэрвію давалі? Чарга б стаяла! Дакладней, ляжала... А Севярынец ня п'е? Дык яго навучаць! Прападзе чалавек!» Павал усміхаецца: «Пра мяне тут казалі: дэманстрацыю вадзіў. Калі б піў, яму б дэманстрацыя ня трэба была, а як не выпівае, дык яму нешта трэба!»

Гэта трагедыя мясцовага люду: большасьці нічога ня трэба. Тут нават зладзейства няма. Машына чацьвёра сутак стаяла на лесапункце — ніхто не крануў. Нап'юцца, матацыкл кінучь пад плотам — ён будзе ляжаць тыдзень, пакуль гаспадар не адсклесе, ня прыйдзе яго забіраць.

Людзі нічога ня хочучь. Але чья гэта задача — зрабіць так, каб людзі чагосьці захацелі? Напэўна ж, тэлебачаньня, уладаў. А ўлада кажа, што ўсё стабільна. І сапраўды: стабільна п'е народ, стабільна займаецца зьбіральніцтвам... Людзі жывуць як ня ў гэтай краіне. Ім гаворыш пра Лукашэнку, яны ківаюць, маўчаць. Падтакваюць: от, Лукашэнка, творыць, што хоча. Пытаецца: і што, будзеце супраць яго галасаваць? Трэба, трэба, канечне. Можа, ужо хопіць.

Толькі ўчастковы з Трудоў перш-наперш спытаў у Севярынца, як ён зьбіраецца мяняць уладу. І то ў сэнсе: «А можа, паспрабаваць праз уладу, якая ёсьць?» Паўлаў жандар варты бонч-бруевичаўскага п'яра. Бародка. Чорныя акулеры. Езьдзіць на ўазіку. Ад участкавага з выглядам каўбоя Севярынец чакаў большага. «Думаў, ён прыедзе, як шэрыф, і адразу скажа: гэта мая зямля, гэта твае правы...»

У Малым Сітне з «максікам» сябруюць ня ўсе. Сядзібы яго ворагаў можна пазнаць па спадарожнікавых антэнах, машынах на падворку. Навошта дарагая спадарожнікая антэна, калі ня ведаеш замежнай мовы? Дзеці хочучь Інтэрнэту, а тэлефону, каб падлучыцца, дома няма. Тутэйшая моладзь імкнецца вучыцца. Нават за грошы, калі не выходзіць на бясплатным. Юнакі ня хочучь у войска — ня з страху перад дзедаўшчынай. «Цяпер кожны імкнецца бізнэс свой мець, навошта боты таптаць? Пойдзеш у войска — забудзецца, што вучыў».

Вывучыўшыся, мала хто вяртаецца дамоў. У Сіцэнскай школе цяпер па чатыры чалавекі ў класе.

Лепей ужо мышы

З расейскага цягніка тут можна

Рэжым дня Паўла Севярынца

- 6.00 — пад'ём.
- 7.15 — адзначэньне ў начальніка лесапункту.
- 7.40 — ад'езд на працу ў Алёшчу.
- 8.00 — пачатак працоўнага дня.
- 12.00—12.30 — абед.
- 16.00 — канец працоўнага дня.
- 16.15 — ад'езд у Малое Сітна.
- 16.30—22.00 — вячэра, вольны час, чытаньне, праца над кнігай.

купіць ня толькі сьпірт. Возіць хлеб, гарбату, каву, печыва, кілбасы — па чыгунцы з Расеяй мяжы няма. А прадукты там таньнейшыя. Дзе лепей жывуць — тут ці ў Расеі? Складана сказаць. Але ў Расею на заробкі ня едуць і прадуктаў не вязуць.

Паказальнае адрозьненне ад заходнебеларускіх вёсак: прыватных крамаў ні ў Алёшчы, ні ў Сітне няма. Навошта? І ў дзяржаўных асартымэнт «нармальны для сельскай мясцовасьці»: сыроў адзін від — сулугуні; марозіва адзін від — марозіва; тушаніна ёсьць. З прысмакаў —

Аўтобус з Полацку (рэйсы на Труды, Уладзімераўку) прыбывае ў Малое Сітна ў 7.53. Адпраўляецца зь Сітна увечары ў 17.40 (панядзелак), 18.20 (серада, пятніца, субота, нядзеля). Павал вызваляецца з працы пасья 16.00. Паездка можа акупіцца за кошт збору грыбоў ці брусніцаў, якіх у навакольных лясох безь меры.

Севярынец на Крайняй Поўначы

Беларускі лес — гэта лёс.

«У хваёвым лесе маліцца, у бярозавым любіцца, у дубовым волю каваць, у яловым душу прадаваць», — гавораць у народзе. Показка сымбалічная — асабліва калі ўлічыць, што хвоя складае больш за 50% беларускіх лясоў, бяроза дае 21%, елка — 10%, вольха — 8%, дуб — 3,5%, асіна — 2%. Можца самі вылічыць формулу зарослае, запушчанае беларускае душы, белавескае пушчы, прызначанай для малітвы і поўнай любові, дзе адна дзясятая — цёмны лес, а кожнае пяцідзясятая дрэва — юдава асіна.

Пакуту і сьмерць за грахі чалавецтва Ісус Хрыстос прыняў на драўляным крыжы. Дрэва крыжа Хрыстовага прыняло і жах болю Богага, і веліч Ягонае ахвяры, і трыюмф перамогі над д'яблам. Беларусь Новага Запавету таксама цярпела, памірала за іншых і ўваскрасала — у сваіх драўляных хатах, партызанскіх лясах і на тронках са сьвятым бел-чырвона-белым сьцягам.

**Павал Севярынец,
«Нацыянальная ідэя»**

Паўлава праца.

Працяг са старонкі 13.

салодкія падушачкі кандытарскай фабрыкі «Віцьба». «Купіў з салідарнасьці, — сьмяецца Севярынец, — «Хімікаў» з спэцкамандатуры ганяюць прыбіраць тэрыторыю фабрыкі».

Павал запрашае нас у сваё часовае жылло. Гэта нізенькая хацінка на вуліцы Зялёнай. Печ, тапчаны, стол, радыёла ў куце. Чыстая падлога, да бэлькі прыкручана лямпа дзённага сьвятла. Тут «хімікі» жывуць, пакуль рамантуецца інтэрнат. Хата сухая, на вокнах падвойныя рамы. Павал рады быў бы застацца ў ёй і на зіму. Ён гатовы нават трыццаць прысутнасьць мышэй, якіх тут процьма. Але пры канцы тыдня мусіць перайсьці ў лягасайскі інтэрнат. Хімік там цяпер жыве толькі адзін. Астатнія — полацкая і расонская публіка зь біржы працы. У інтэрнат, дзе сучанасьць, вэрхал і «максімка», Паўлу зусім ня хочацца.

Толькі не агіціруйце

«Я ня думаў, што ў Беларусі ёсьць месцы, дзе ў радыусе 30 кілямэтраў ніводнай царквы, ніводнага газэтнага шапіку і немагчыма патэлефанаваць староньняму чалавеку. Гэта месца бяз сувязі, без інфармацыі, як яны і заплянавалі, — дзеліцца

Паўлава жылло.

ўражаньнямі Севярынец. — Тут на пошце выходныя — нядзеля і панядзелак, працуе яна з 9 да 15. А я — з 8 да 16 гадзін. Тры суботы з чатырох — рабочыя. Толькі ў чацьвёртую, раз на месяц, я магу наведаць пошту. Там няма ні аўтаматаў, ні

кабінак. Стаіць тэлефон. І цётка дае патэлефанаваць. Па раёне, за раён, калі звоніш на мабільны — гэта няштатная сытуацыя. Паштавікі ня ведаюць нават, як рэагаваць. Ёсьць яшчэ тэлефон у сельсавеце, але там дамачка мне пазваніць не

дала. Гаворыць, не-не-не, вы на працы запытайцеся ў майстра, можа, ён дазволіць».

Кажуць, што сотавік тут працуе на 16-мэтровым кране лесапункту, але гэта парушэньне тэхнікі бясьпекі, гэта на самы-самы крайні выпадак...

Як працуе лесапункт

На лесапункце працуюць штабляёўшчыкі, стропальшчыкі, раскрыжоўшчыкі і кранаўшчыкі. Штабляёўшчыкі — самыя нізкааплачаныя некваліфікаваныя работнікі. Яны сартуюць бяровыя, абсякаюць сучча, абшкурваюць стойкі для вагонаў зь лесам, які ідзе на экспарт, грузяць лес на эстакаду.

На эстакадзе працуе «брыгада» — раскрыжоўшчыкі, якія рэжуць (крыжуюць) бяровыя, і стропальшчыкі, што падводзяць пад бяровыя тросы крана. Яны зарабляюць болей. Самая высокааплачаная праца — кранаўшчык. Ён мусіць мець спэцыяльную адукацыю. Вучыцца павінен і раскрыжоўшчык, які працуе зь пілою.

Царква ж у Малым Сігне калісьці была — у цэнтры вёскі, ля могілак. На яе месцы брацкая магіла. І бліжэй за Полацак — ніводнага храму. Летась сюды прыяжджаў бацюшка, хрысьціў.

Чаму б не збудаваць царкву ў Сігне? Лесу ў вас даволі. Тутэйшыя паціскаюць плячыма: няма такой патрэбы.

Севярынец, здаецца, адзіны, каму царква тут неабходная. «У Бога верыць? А ў нас тут вераць толькі ў чорта! Нікога іншага

Мыцца можна ў лазні раз на тыдзень. На астатнія дні ёсьць рэчка Палата.

няма», — смяяліся кабеты на лясунке.

«Я буду пісаць паперу, каб або штонядзелю мне далі магчымасьць бываць у Полацку, або завозілі мне сюды сьвятара, — кажа Павал. — Я маю такое права. Пасьпеў прачытаць у Ветрыне правіль».

Яго думкі ўвесь час вяртаюцца да Ветрына. Відаць: перажывае, што не дазволілі застацца там. «Міліцыянты пазналі мяне ў Ветрыне: вы недзе баятаваліся! Мы вас ведаем! Там «Вэлкам» бярэ. Я пачаў ужо быць шукаць працу, а ў камэндатуры мне кажуць: Павал Канстанцінавіч, у вас ужо ёсьць праца, не хвалойцеся. А дзе, якая — маўчаць. Пасьля раскалоўся адзін: у лясгасе за 80 кмэ. Напярэдадні я быў у начальніка — яго прозьвішча Драб. Я яму растлумачыў, што яно значыць, пра шляху, пра Вялікае Княства Літоўскае, пра рыцарства расказаў. Ён усё гэта выслухаў, нібы яму паведамлялі пра жыцьцё на Марсе, паківаў галавой і кажа: толькі не агіціруйце, не агіціруйце... Мабыць, спалохаўся — і ў лясгас мяне.

А Ветрына — край з каранямі.

Там нарадзіўся Браніслаў Эпімах-Шыпіла, патрыярх хрысьціянскай дэмакратыі, адзін з заснавальнікаў нацыянальнага руху, Ганна Місуна — яна першая ў Расейскай імперыі пачала займацца практычным геалягічным вышукам...»

А тут, кажа Павал, культурных асобаў няма. Сядзяць людзі ў лесе ад часоў Івана Жаклівага. Ня тое што ў Полацку зь яго культам Скарыны ці на Расоншчыне, дзе дагэтуль абагаўляюць Машэрава. Так што першай культуравай асобай у гэтым краі можа стаць сам Севярынец.

Паджывотнікі

Ёсьць ужо і першая легенда: пра тое, як Севярынец растлумачыў сталюшчыцы, што такое гарбата. Цяпер на сталоўку ў яго няма нараканьняў. Кормяць пажыўным супам з тушанінай, грुцай, гароднінай. На другое — ці макароны, ці бульба, ці каша з падлівай, кавалак каўбасы смажанай, салата. Запіць — мятная гарбата ці таматны сок. І ўсё гэта за 1,5—2 тысячы.

А праца ня столькі цяжкая, як аўральная. «Тут, бывае, людзі

паўдня сядзяць, чакаюць, а пасьля прыходзяць лесавозы, штук пяць. Трэба згружаць дрэва, пілаваць, сартаваць, што на фанэру, што на экспарт. Бярвёны, большыя за 18 сантымэтраў дыямэтрам, на экспарт пускаць забаронена». Гэтыя цяжкія камлі, якія толькі ўдвух падымеш, тут называюць паджывотнікамі. Плацяць штаблёршчыку 150—170 тысяч рублёў «бруднымі». Адлічваюць за абед і за інтэрнат.

Статкевіч тэлефанаваў, расказваў, што ўлады прасуюць яго прападаўцаў. Ён, інжынэр-радыёэлектроншчык, які можа настроіць сыстэмы радыёлякацыйнага навадзеньня, рамантуе прасы і лядоўні ў рамбытэхніцы.

У сваёй глухой, цяжкай працы Павал імкнецца знаходзіць плюсы. «Такое выпрабаваньне — нагода для духоўнага самаўдасканаленьня. Спадзяюся выйсьці з Малога Сітна лепшым, чым быў да яго». Добра, што Палата цячэ проста за хатай, азёры, сьвітанкі, туман ранішні — фантастыка. Краевыды паўночнай Полаччыны са стагамі, азёрамі. «Дый дрэва, зь якім я працую, — гэта складнік нацыянальнай ідэі. Пісаў некалі:

Адзіны беларускамоўны надпіс у Сітне — на прыпынку, зь якога Паўлу няма дарогі. Тамсама намаляваная і царква.

Сітнянцы сушаць сена на азёрадах.

працуе з дрэвам беларус. Цяпер раблю гэта сам. Урэшце, Ісус Хрыстос да трыццаці гадоў таксама працаваў з дрэвам».

На высылцы Севярынец спадзяецца напісаць новую кнігу. Гэта будзе раман пра абуджэньне Беларусі. «Дзеянне пачынаецца ў наш час, крыху, можа, пазьней. Не пад рэжымам ужо, але пад чырвона-зялёным сыягам. І, мусіць, скончыцца пад бел-чырвона-белым».

Севярынец пэўны: пералом, абуджэньне людзей для Беларусі ня будзе справакаванае эканамічнымі прычынамі. «Малому Сітну і ўсёй Беларусі не пагражаюць ні эканамічныя крызісы, ні эканамічныя ўздымы. Толькі зьмена сьвядомасьці, зьмена духоўнасьці, зьмена людзей саміх можа даць нешта. Дасягнуць гэтага можна альбо праз масавую працу зь людзьмі з боку апазыцыі, альбо празь дзяржаўныя СМІ. Другое пакуль немагчыма. Застаецца старое добрае «ісьці ў народ». Расьцярушваючы апазыцыянэраў па ўсёй Беларусі, улады гэтаму спрыяюць».

Здымкі Андрэя Лянкевіча

У краіне Белай Сарокі

Мясыціна, куды выслалі Севярынца, апетая Янам Баршчэўскім. Менавіта тут недзе пад лесам і стаяла сядзіба пана Завальні. «Азёраў і рэчак шмат, і столькі гэтых качак разьвялося, што трэба асобнага стральца ля кожнай нівы, што блізка ля вады. Вясковы гаспадар апрача злых людзей мае яшчэ шмат непрыяцеляў: дзікіх птушак і драпежных звяроў. Летась вунь ля таго цёмнага лесу вырас у мяне цудоўны авёс. Дык мядзведзь за некалькі начэй зьнішчыў усё, пакінуў толькі здратаваную салому. Гэты зьвер не толькі нападае на жывёлу і пчол, але і нівы пustoшыць. У мяне добрыя сабакі».

Погляд з Малога Сітна

Лідэры апазыцыі папрасілі асабіста ў Лукашэнкі памяшканьня для сябе дэмакратычных сілаў

ПС: У становішчы, якое цяпер ёсьць, гэта адзін са спосабаў, прынамсі, нагадаць пра тое, што апазыцыя яшчэ існуе. Але па сутнасьці, думаю, гэты крок бясплёны. Адзінае, дзеля чаго яго можна было зрабіць, — каб потым казаць, што Лукашэнка ня даў.

Стан моладзевага руху

ПС: Моладзь у чаканьні ўздыму. Яна арыентаваная на 2006 год. Усё залежыць ад таго, якім будзе той год, ці здолеюць палітыкі старэйшага пакаленьня спраўды павесыць за сабой. У 2001 годзе на гэтым і расчараваліся. Палітыкі цяпер крыху іншыя. Будзем спадзявацца, што нешта зьменіцца ў стане апазыцыі, бо яшчэ аднаго 2001 году гэтая моладзь псыхалёгічна можа не перажыць. Калі будзе адстойваньне сваіх правоў, адстаганьне за перамогу, нават пры ўмове паразы або разгрому, гэта будзе ўсё—такі моладзевы рух. Калі бог дасць, у 2006 годзе менавіта такі рух мае нарадзіцца. Але ж нават у Малым Сітне зразумела, што далей так працягвацца ня можа. Гэта разумеюць хто на інтуітыўным узроўні, хто ўсьвядомлена. А гэта значыць, што мы ўрэшце пераможам.

Заклік КХП-БНФ байкатаваць усё нямецкае

ПС: Гэта экстрэмальна, ня трэба гэтага. Байкатаваць «Нямецкую хвалю» па-расейску — здаровая ідэя. Хто вінаваты ў сытуацыі вакол «Нямецкай хвалі»? Думаю, расейская агентура ў Нямецчыне, якая засталася яшчэ з часоў Савецкага Саюзу. Любы прыстойны эўрапеец прыняў бы расьнёне трансляваць па-беларуску.

Бацькаў брат Ільдэфанс

ФРАНЦ СІҮКО

Гадоў сем меў, як з хлапчуком суседзім, Рысікам, ля яблыні ў былым панскім садзе пры пакоях бавіліся. Збанок пры ім быў гліняны, размалываны ў розныя колеры, прыгожы, як калядная цацка. Узлаваўся я нечага, пхнуў пасудзіну нагою — паляцела, растрэшчылася на дробныя аскепкі. Твар задрыжэў Рысікаў, сьлёзы градам з вачэй. Празь месяц зьехаў ён разам з бацькамі ў Польшчу, болей ня бачыліся.

Колькі гадоў таму здымак суседка паказала: «А гэтага памятаеш хлапца?» «Не». — «Няго? То ж Рысік. Памёр ужо...»

Ні твару не згадаў, ні паставы, толькі — вочы тыя, бездапаможным адчаем засьлёзьненыя.

Бацькаў брат Ільдэфанс без малога праз трыццаць гадоў па ад'ездзе на сталае жыццё ў Польшчу прыехаў на радзіму адведаць крэўных. Нядзеля была, як заявіўся на роднае котлішча: у хаце нікога, дзьверы на замку, у касьцёле ўсе. Пайшоў да касьцёлу, там бабу, маці сваю, спаткаў. «Хадзем да бацькі, — сказала, выплакаўшыся. — Неспадзяванка будзе старому».

Падышлі да дзеда.

— Глядзі хто! — кажа баба. — Ці пазнаеш?

— Быццам відзеўшы дзе-та, — дзед адказвае. — А так — не, ня ведаю чалавска.

Праз колькі хвілін толькі, згадаўшы пра запрашэньне, што паўгоду таму высылалі сыну для афармленьня візы, даўмеўся, хто перад ім, кінуўся абдымаць-цалаваць.

Адчужэньне між крэўнымі, хоць і змушанае, — прыкрае, няўцямнае, нялюдзкае.

Дзядзька-хутаранец праз усё жыццё зь бяднейшых суседзяў кпіў. Сам з басоты, але разжыўся за Саветамі на гандлі гарэлкаю і мёдам, адчуваў сябе ў навакольлі як ня богам. Калі і размаўляў з кім, дык заўжды звысака, не хаваючы пагарды. Заможны, дзецям, аднак, у адрозьненне ад большасці вяскоўцаў, аніколі нічым не памог. Дык ня надта і гарнуліся да бацькі сын і дачка, больш да маткі мелі прыхільнасьць. Толькі калі ўжо зусім занямог дзядзька, палагаднеў крыху, пачаў хінуцца да людзей.

Неяк жнівеньскім надвечоркам з грыбоў вяртаўся паўзь ягоны хутар. Выскачыў ён з хаты, замітусіўся: «Прынясі сваю цацку, распавесьці сёе-тое хачу». Прыходжу праз паўгадзіны з дыктафонам, пачынае свой аповед. Як у часе вайны мабілізавалі яго ў войска, як, трапіўшы ў акружэньне, у балоце нейкім сядзелі, як выходзілі з таго акружэньня. І сьпехам усё, скарагаворкаю, быццам баючыся не пасьпець выспа-

Франц Сіўко — нар. у 1953 г. у вёсцы Вята на Мёршчыне. Піша прозу, публіцыстыку. Аўтар кніг «З чым прыйдзеш» (1991), «Апошняя падарожжа ў краіну ліваў» (1997), «Удог» (2001), «Ягня ахвярнае» (1993), кніжку для дзяцей малодшага школьнага ўзросту «Бялячык» (2003). Жыве і працуе ў Віцебску.

АНДРЭЙ ЛЯНЧЭВІЧ

ведацца. Дыханьне цяжкое, з прысвістам, твар азызлы. Кятурку раптам расшпіліў, ня даўшы рады далей ад прызбы адысься, лужыну побач з услонам, дзе сядзелі, зрабіў. «Страшна паміраць, — дадаў, скончыўшы аповед. — Можа, напішаш што ў газэціну? Хоць што і па мне застанецца...» Праз пару месяцаў сканаў. Пахавалі як пустэльніка, побач з чужымі. Сына к таму часу ўжо не было ў жывых. Як памёр, не пажадаў бацька, хоць і меў мажлівасьць, перавезьці з гораду на вясковыя клады. Жонка неўзабаве да дачкі давяжоўваць зьехала, так і застанецца і па сьмерці самотны, пры несваіх.

З завуцтва школьнага. Абрывацца цягацца да настаўнікаў на ўрокі, кінуў хадзіць. Хвалілі: «Во завуч у нас — золата!» А ледзь да непаразуменьня, яйка выедзенага ня вартага, дайшло, тут жа папікнулі: «А на ўрокі да нас, памятаеш, не хадзіў!...»

Пазнаёміўся з чалавекам — і падрабачаць нібыта: дасьведчаны, разумны, а галоўнае — па-беларуску размаўляе. А ён (яна) праз тызень па знаёмстве: «Вось, пішу таксама, дык ці не зірняце?» Расчараваньне.

Быкава сваякі на юбілейнай вечарыне ў Вушачы — сьціпльыя простыя людзі, шчырыя па-сялянску. Во, пэўна, здзівіліся б, каб уведалі, колькі чаго (каго пасадзіць дзе, каго пусьціць, а каго не да мікрафона) напярэдадні вакол тае вечарыны ў ягамос-

ных сфэрах круцілася-варылася.

Калега-«ўсходнік» пра ўражаньні ад камандзіроўкі на радзіму маю, Мёршчыну, апавядае: «Я ж думаў, там багачэй ў вас паўсюль, а як глянуў... Анічым ня лепш, як на маёй «малой» радзіме». Дык на яго «малой» рэзрух хоць на вайну можна сьпісаць: спалена ўсё было, насельніцтва па колькасці дасюль у асобных раёнах да даваеннага ўзроўню не дацягвае. А маёй паўстагодзьдзя савецкай улады хапіла, каб у пустэльню ператварыцца.

З усіх галоўных грахоў апошні, сёмы, — лянота — самы шматзначны. Усім блэгім, што маем, што здараецца наўмысна і ненаўмысна — фізычнай нэндзаю, няўдалаю кар'ерай, кепскімі стасункамі зь людзьмі — найчасцей яму абавязаны. Лянота — антыпод руху, значыць — і жыцьцю.

З усіх галоўных грахоў ці не апошні, сёмы, — лянота — самы шматзначны. Усім блэгім, што маем, што здараецца наўмысна і ненаўмысна — фізычнай нэндзаю, няўдалаю кар'ерай, кепскімі стасун-

камі зь людзьмі — найчасцей яму абавязаны. Лянота — антыпод руху, значыць — і жыцьцю.

Напрыканцы мінулага стагодзьдзя ў школах пра міжпрадметныя сувязі модна было дбаць. І карысьць сякая-такая была з таго — хоць як, ды маглі ў адно зьвесці дзеці факты з гісторыі, геаграфіі, літаратуры. Цяпер прыйдзеш у аўдыторыю да ўчарашніх выпускнікоў, дасі тэкст зь пералікам некалькіх вядомых пісьменьнікаў, і добра, калі пяцёра зь пяцідзсяці, напрыклад, Быкава, Барадуліна, Броўку за землякоў вызнаюць ды яшчэ раён, зь якога клясыкі паходзяць, назавуць. І не няздары якія, не абібокі — талковыя маладыя людзі.

Бадзяжка гадоў сямі ў Львове ля касьцёлу міласціну просіць.

— Вот возьми, мальчик, — кабета з нашае групы кажа. — Купи себе что-нибудь.

— А што, ты са мною па-маскальску будзеш размаўляць? — пакрыўдзіўся.

Студэнтка-вяскоўка падышла — з заняткаў адпрасіцца па нейкай патрэбе. Маленькая, ад сілы мэтра паўтара росту, нясьмелая, апранутая не ахці ў што. Адпусьціў, пайшла калідорам, з-пад плашча ледзь бачная. На дварэ — дзецокоў плейма, нахабных, паўшчырвоных: зарагаталі, зацмокалі, заржалі. У яе ж — ні сілы, ні рызык, ні д'Артаньяна плячыстага ўпобачкі, каб бараніць. Другая, гэтка ж нягегліца, траяк на экзамене атрымаўшы, — у сьлёзы. Бацька вынес усё з кватэры на гарэлку, рабіць даводзіцца на рынку, парашкамі пральнымі гандляваць, ці да вучобы тут.

Аднаму — той, чужы, за куміра, другому — гэты, уласнае гадоўлі, трэціму — гэны, першых двух ці то вораг, ці то таварыш — ад варункаў часовых залежыць. Які б і скуль ні быў — абы хоць каго мець за ідала. Культ асобы пазбавіўшыся нібыта, культ улады на ўсялякі выпадак пры сабе пакінулі. Ад аднаго ж да другога — паўкроку.

Чалавек дагары пры ходніку: рукі-ногі ўроскід, вочы заплішчаныя. На бадзяжку ці п'янага не выдае: адзеньне чыстае, ні гузака нідзе, ні кроплі крыві. У далоньцы правай пашпарт, бы знарок, каб не шукалі, як памрэ неспадзеўна, вокладкаю сінее. Мінакі пазіраюць скоса, ратуючыся ад дажджу, што з самае раніцы церусіць, хаваюцца пад парасоны, шыбуць безуважнаю чарадою далей па сваіх справах.

У суседзяў радасьць: кошка-прыгажуня малых чатырох прывяла. Кот, бацька, упобачкі, ні на крок ад сужэнка ды дзетак не адыходзіцца. Есьць блага, схуднеў ад перажываньняў: як там будзе, час такі няпэўны!

Пашпарт падняў, кімсьці згублены, — чорны ажно ад бруду, зашмулены. Між старонак — квіток на пятнаццаць тысяч і грошы, толькі не пятнаццаць, як у квітку, а дзесьць з драбязою. Праз даведку нумар тэлефона ўладальніка высветліў, набраў. Жанчына, ці ня жонка, слухаўку ўзяла, сказала, што гэтае хвіліны ня можа прыйсьці па дакумэнт, а патэлефануе, як толькі вызваліцца, і тады спаткаемся. Спаткаліся праз пару гадзін, аддаў знаходку. А назаўтра зранку — званок, голас мужчынскі: «Ну, што, гад, пабагацеў, пятак мой прысабечыўшы?» І ўвечары — зноў тое самае. Наробіў клопату: яму — тэлефанаваць, лухту вярзьці, сабе — тую лухту слухаць.

